משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר נשים

הון עשיר על משנה יבמות

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה יבמות

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-יבמות/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 7
משנה ג 7
פרק ב 7
משנה ה 7
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ד 10
משנה ו 11
משנה ז 11
משנה ח 11
פרק ד 11
משנה ג 11
משנה ח 11
משנה י 11
משנה יא 11
פרק ה 12
משנה א 12
משנה ה 12
פרק ו 12
משנה א 12
משנה ב 13
משנה ד 13
משנה ו 13
פרק ז 14
משנה א 14
משנה ב 14
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 15
פרק ח 15
משנה ה 15
פרק ט 15
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ה 15
משנה ו 15
פרק י 16
משנה א 16
משנה ב 16
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ו 17
משנה ט 17
פרק יא 18
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 18
פרק יב 18
משנה א 18
משנה ב 18
משנה ו 19
פרק יג 19
משנה א 19
משנה ז 19
פרק יד 19
משנה ד 19
פרק טו 19
משנה ב 19
משנה ח 20
משנה י 20

פרק טז 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ו 20

פרק א

משנה א

וְנָשִׁים אִם לְךָ יִהְיוּ שְׂמַח אִתָּם.
וְתִפְאֶרֶת יְדוֹד אָז בְּךָ הוֹלֵם.
וְגוּף קָדוֹשׁ וְחוֹסֶן יַעֲקֹב אִישׁ תָּם.
בְּךָ יִהְיֶה וְלֹא תִהְיֶה כְּאִישׁ חוֹלֵם.

פירוש

ונשים על שם סדר נשים: אם לך יהיו שמח אתם. דכתיב (דברים יד, כו) ושמחת אתה וביתך. וביתו זו אשתו (יומא פ"א מ"א) ואמועדים דלעיל קודם ס' מועד קאי, כי השירים האלו שבראשי הסדרים זה בזה הם קשורים כמ"ש בהקדמת הספר: ותפארת ה' אז בך הולם. דכתיב (ישעיה מד, יג) כתפארת אדם לשבת בית: בך על שם בך יברך ישראל (בראשית מח, כ) שיזכה לבנים כאפרים וכמנשה, לומדי תורה שיש בה ב"ך אותיות: וגוף קדוש. כי כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה (ויק"ר פכ"ד הו"ד רש"י ורמב"ן יט, ב), ומי שיש לו אשה יש לו גדר ערוה, שמצילתו מן החטא (עי' יבמות סג:): וחוסן. כי מי שיש לו פת בסלו דהיינו אשתו (עי' יומא יח:) אינו מתאוה כל כך לתשמיש ולכן אינו חוטא בהוצאת זרע המחליש גופו של אדם, ולכן נשאר בריא וחזק וחסון הוא כאלונים, ועוד חוסן על שם חוסן הוא סדר נשים (שבת לא.). יעקב איש תם. שיעקב לא ראה קרי מימיו (יבמות עו. הו"ד רש"י בראשית מט, ג) והיה נאזר בגבורה כמו שאמז"ל (בר"ר פ"ע, יב) על פסוק (שם כט, י) ויגל את האבן. כאדם שמעביר פקק מפי צלוחית: בך יהיה. כי לא תראה קרי, ולא תהיה כאיש חולם. השוכב עם אשה ומוציא זרע לבטלה:

הנה פירוש זה הוא גופן של דברים. ונשמתם עולה על כנפי נשרים:

נשים יש בו שבעה מסכתות, כי הוא בת"ת דנוק' דז"א שבו שם צבאות שהם ז' אותיות, כי אף השם ראוי לחשוב פה להיותו צריך להורות על צבאות שהוא שם קדוש ולא צבאות חול:

יבמות יש בו י"ו פרקים, דוי ליה למאן דאזיל בלא ולד שצריכה אשתו להתיבם, ובמאורות נתן (אות יו"ד סי' ד') אמרינן דיבמה נקראת המלכות, בגלות י"ב אתוון דאדנות, וזה הוא י"ב דיבמה, ומה דיבמה היינו שם מה המתחבר עמה, ועל פי זה מנין אתי שפיר, כי הוא בעל שש קצוות הוא ששי מלמעלה למטה ובו שם מ"ה, והיא עשירית

ובה שם אדנות, הרי י"ו. ועיין סוד היבמה על פי האר"י זלה"ה בספרי משנת חסידים מפתח הכוונות מסכת חתונה ומילה פ"א:

יבמות מבואר בבמדבר רבא פ' י"ג במאמר שהעתקתי בהקדמתי שהוא ראש סדר נשים: **עד סוף העולם**. הא דלא תנן לעולם, אלא עד סוף העולם. י"ל דאתא לאשמועינן רבותא דאפילו היתה הצרת ערוה עם בעלה שמת ויבמה בסוף העולם, והערוה בסוף העולם, דשריא לשוק בלא חליצה, ולא חיישינן לרואים הבלתי יודעים מהערוה היושבת בסוף העולם, שיאמרו יבמה ניתרת לשוק בלא חליצה:

בת אשתו ובת בנה ובת בתה. הכי הוא סדרא דקרא (ויקרא יח, יז. ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וגו'), משום הכי לא שנאו כסדר בתו ובת בתו. ושם לא סדרם כסדר הכתוב (שם, י. ערות בת בנך או בת בתך), שלא יטעה השונה לומר דבת בתו אבנו הנזכר קאי, ופירושו בת בת בנו, דאינו כן דבת בת בנו שניה היא והיא עצמה חולצת, וטעות זה לא שייך בקרא, משום דמכונה לנכח בת בנך ובת בתך. וכיוצא בזה יש להשיב בפ"ג דכתובות ובריש פ"ט דסנהדרין. והתי"ט נתן טעם אחר, ודוחק הוא לגבי טעם זה:

וכלן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניות. הא דלא נקט המיתה והגט השכיח בכל הנשים זה אצל זה, והמיאון והאילונית זה אצל זה. י"ל משום דלא זו אף זו קתני, דמתו אינם בעולם כלל, ומיאנו הם עדיין בעולם אבל נכריות נחשבו לגבי הבעל אשר מיאנו בו וכאילו לא נשאו עמו כלל, משא"כ שנתגרשו דנאסרו על ידם נשים אחרות כגון אחותם, אע"פי שכבר גרושות הם מאותו האיש, דנמצא לפי זה שעדיין הנשואים שנישאו עמו יש להם שרש בעולם, ונמצאו אילוניות, עדיין הם נשואות ממש לבעל המת, ואעפ"כ כאילו לא נושאו עמו מעולם חשבינן להו ולא נפטרו צרותיהן מחמתן:

ואי אתה יכול לומר וכו' שנמצאו אילוניות או שמיאנו. הפך סדרא דרישא, משום דהרי לא זו אף זו, לא מבעיא נמצאו אילוניות שאי אתה יכול לומר דהא הנך רואה שכבר ילדו, אלא אפילו מיאון דאיכא למימר, אי אתה יכול לומר דאין מיאון אלא בקטנה. והיינו דקמ"ל תנא דאין מיאון אלא בקטנה, ושלא ניתרה הצרת ערוה ליבם מחמת היות הערוה בלתי ראויה לילד אלא אם כן היתה כך עקרה מעיקרא, לאפוקי אם שתתה כוס של עקרין ונעקרה אחר שילדה ואח"כ נישאת לזה שמת שאז צרתה אסורה, והיינו דקתני ואי אתה יכול לומר. דאי לא תימא הכי יכול ויכול הוא ולכן תפטר בלא חליצה. ואע"ג דסוף סוף אינה ראויה לילד, מ"מ לא גריעא מזקנה דאינה ראויה לילד ואעפ"כ הרי היא

כשאר הנשים הראויות, וכן בתוספתא (פ"ב ה"ד) תרויהו בחדא מחנ(ט)[ת]א מחתינהו, וכתב הרמב"ם בפ"ו מה' יבום (ה"ז), דטעמא הוא מפני שהיה להם שעת הכושר:

משנה ב

מאה. מנין זה בסדר נשים ראוי והגון, כי איש ואשה שזכו שם יה ביניהם, היוד של איש וההא של אשה (עי' סוטה יז. וברש"י ד"ה שכינה), וסימניך מנין חמש עשרה שפתח בו התנא בסדר זה, ומכיון שהאיש מעלה לאשה ואשה עוזרת לאיש ובה המספרים יחד (ו)[י]היו מאה, כי י' פעמים ה' הם חמשים, וכן ה' פעמים י' הם חמשים, בין כלם מאה:

משנה ג

שש עריות חמורות מאלו מפני שנשואות לאחרים. ולא לאחיו, שהרי הם אסורות לו, דזהו חומרא דידוהו יותר מהט"ו ראשונות כמ"ש התי"ט, צרותיהן מותרות. כנלע"ד דקדוק לשון המשנה, והרב פירש ענין זה בדרך אחר, ומ"מ הוא אמת שהרי הכי אמרינן בירושלמי (ה"ה ז:) תני ר' חייא אין צרה אלא מאח בלבד, אמר ר' יוסי מתניתא אמרא כן מפני שהן נשואות לאחרים צרותיהן מותרות. ר' ירמיה בעי דתהא צרה מן השוק (פי' שאפילו בנשואות לאחרים תהיו צרותיהן אסורות), אמר ר' ייסא לא שמיע ר' ירמיה הדא דתני ר' חייה (פי' שאין צרה אלא מאח, בתמיה), לא שמיע למתניתין מפני שנשואות לאחרים צרותיהן מותרות (בתמיה, שהרי במתניתין מפורש שאין צרה מן השוק), חזר ואמר הין דשמיע, אלא כאינש דשמע מילה ומקשה עלה, ע"כ. הרי מפורש דפירושא דמתניתין הוא כפירוש הר"ב, ולכן יש לתמוה מהרמב"ם שפירש פירוש אחר:

פרק ב

משנה ה

וחייב על מכתו ועל קללתו. משום דבעשה תשובה איירי כמ"ש התי"ט, אינו נכלל בו בנו לכל דבר, דאיירי בכל ענין:

פרק ג

משנה א

בש"א יקיימו ובה"א יוציאו. כתב הר"ב בש"ס (עי' בתוי"ט) מפכינן לה, וכתב טעם לזה משום דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ופירש כלל זה הכי, דבכל מקום חוץ מן המקומות הידועים ב"ש מחמיר וב"ה מקל, ולכן בכל מקום, חוץ מאותם המקומות הידועים המפורשים בעדיות בפ' אלו דברים (פ"ד) מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, דמצינו ב"ש מקל

במקום ב"ה כגון הכא, אמרינן דמשבשתא היא ואינה משנה ומפכינן לה, ע"כ תורף דבריו. וכבר כתב התי"ט דכלל זה לא נכתב בש"ס על מתניתין, אלא שהר"ב נתן טעם למאי דאמרינן בש"ס דמפכינן ליה אליבא דמאן בכלל זה, אע"ג דר"ש פליג עליו כמ"ש התי"ט. ובפ"ח דחולין מ"א מכח קושיא שהקשה הוכיח שפירוש זה שכתב הרב על כלל זה לאו דווקא הוא, אלא דהה"נ דיש לפרש, אינה משנה שלא נשנית כלל, כלומר דלא אפליגו בה כלל, ועקרינן לה למתניתין וסמכינן אתנא אחרינא אי משכחת ליה לענין הלכה, וכן הוכיח במשנה ד' פ' י"ח דאהלות, אבל בפ"ד משנה ג' דנדה לא סלקא ליה אפילו פי' זה והניח הדבר בצ"ע.

ולי עוד ראיות אחרות נגד פירושם ז"ל, והוא שממקום שיצא הכלל הזה, דלפי מ"ש התי"ט הכא הוא בברכות דף ל"ו, הכי אמרינן, רבינא אשכחיה לרב אשי דאכיל ומקל בצלף דערלה, כר"ע דפליג אר"א וס"ל דלא מקרו פרי להתאסר בערלה כי אם אביונות ולא תמרות וקפרס, ואמר ליה מאי דעתיך כר"ע דמקל, לעביד מר כב"ש דפליג אב"ה ומקיל טפי כלומר דס"ל דהוי ספק ירק ספק אילן, ואע"ג דמטעם זה מחמיר עליו בארץ מ"מ מטעם ספק הוא מותר בחוצה לארץ, דהא קי"לן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקט, ורב אשי בחוצה לארץ הוה, ומשני ליה ר"ע במקום ר"א עבדינן כותיה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ופי' רש"י ואין זה ספק אלא ודאי, ע"כ. וזה הוא כב"ה, דס"ל הכי דלעולם דין אילן יש לו, ואינו כלאים בכרם ונוהג בו דין ערלה, ואף ב"ש ס"ל דדין אילן יש לו לענין ערלה, דבהא לא פליגי, אלא דמספקא ליה בירק ולכן מחמיר עליו ופליג אב"ה ואמר דהוו כלאים בכרם, ע"כ תורף אותו ענין:

והנך רואה בעיניך דהשוה פלוגתא דר"א ור"ע לפלוגתא דב"ש וב"ה, וכמו שבדברי ר"א ור"ע אין אנו מפרשים ר"ע במקום ר"א שיהיה עומד במקומו הנהוג בשאר הפלוגתות, שהרי מצינו כמה פעמים שזה מחמיר וזה מקל וכמה פעמים מצינו איפכא, כך אין לנו לפרש ב"ש במקום ב"ה בפירוש זה. ועוד שא"א לפרשו כן, שהרי כי פליגי לענין כלאים ב"ש במקומו עומד ומחמיר, ובערלה לא פליגי כלל דב"ש מודה לב"ה דמחמרינן ביה וחשבינן ליה לאילן, ואע"ג דנפקא לן קולא לב"ש דחשיב ליה ספק, אחוצה לארץ, מ"מ כי אתשיל בא"י אתשיל, וכה"ג מתרצינן בכמה מקומות, והכי מסתברא שהרי לא הזכיר ב"ש דצלף ספיקא הוי, אלא ממאי דמחמיר בו בכלאים וערלה דהם שני דברים נגדיים אנו אומרים דמשום ספק נגע בו, ומשום הכי החמיר עליו לעולם, ואפילו תימא דהכי הוא דב"ש מקל הואיל וס"ל דספקא הוי דמותר בחוצה לארץ, לא סלקא על נכון מה שפירש הרב על אינה משנה דמהפכינן לה, שהרי כשאנו מהפכים פלוגתא זו נמצא

דלב"ה הוי ספק ערלה בחוצה לארץ, וא"כ מאי קא משיב ליה לרבינא, כ"ש וכ"ש שהיה לו להקל כב"ה. ועוד מאי האי דכתב רש"י על אינה משנה אין זה ספק אלא ודאי, הל"ל ולב"ש הוי ודאי, דהא כי מהפכינן לה הכי הוי. וקשיא נמי לתי"ט דרוצה לפרש דעקרינן לה, דמדברי רש"י משמע דאין אנו עוקרין אותה, דא"כ הל"ל אינה משנה כאלו אינה שנויה דעקרינן ליה.

ועוד קשה דביבמות דף ט' ע"א גרסינן, אמר ליה ר' לוי לרבי מאי איריא דתני ט"ו לתני י"ו, א"ל כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו, מאי דעתיך אמו אנוסת אביו, אמו אנוס[ת](ה) אביו פלוגתא דר' יהודה ורבנן היא ובפלוגתא לא קמיירי, ולא והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי ר"ע ורבנן וקתני, בפרקין קאמרינן, והא ב"ש מתירין הצרות לאחין וב"ה אוסרין, ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ע"כ. ואי איתא כדברי הרב דאינה משנה ומהפכינן לה מאי קא משני בזה, סוף סוף פלוגתא היא וקתני לה. ועוד קשה דמשנה זו נשנית בעדיות סתמא בפ' אלו דברים (פ"ד מ"ח), ולפי דברי הר"ב דכל שנשנית בעדיות סתמא אין לשבשה ולהפכ', אמאי קאמר עלה אינה משנה ומהפכינן לה. ועוד קשה דאיכא בביצה דף י"א ע"ב, אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחילתן ואלו הן, עור לפני הדורסן ותריסי חנויות וחזרת רטיה במקדש, ורחבא אמר רבי יהודה אף הפותח חביתו על גב הרגל ואליבא דר' יהודה דאמר יגמור וכו'. דמקשינן, ועולא אמאי לא קאמר הא, בפלוגתא לא קמיירי, הנך נמי פלוגתא נינהו (פי' דבעור ב"ש אוסרין וב"ה מתירין, וכן בתריסין ב"ש אוסרים לסלקם וב"ה מתירין אף להחזירם), ומשני ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ע"כ. הרי מפורש דקרי ב"ש במקום ב"ה אע"ג דמחמיר כדרכו בכל המקומות, דלא כדברי הר"ב, וכן אמרו אינה משנה, משמע דלא כדבריו, דהא לפי דבריו דאינה משנה ר"ל דמהפכינן לה, הדרא קושיא לדוכתה כמו שהקשתי בההיא דיבמות, דמ"מ פלוגתא היא ואיך אמר דבפלוגתא לא קמיירי. וליכא למימר דבפלוגת' דקאמר, ר"ל בדבר דלית הילכתא הכי לא קמיירי, משא"כ ההיתרות דנקט דפליגי ב"ש וב"ה בהם דהוי הלכתא הכי דמותרי', דהרי בההיא דיבמות דקאמר נמי בלשון זה דבפלוגתא לא קמיירי אין פירושו כך, דהתם היה יכול לשנות במשנה אף אמו אנוסת אביו שהרי משכחת לה לרבנן דהלכתא כותיהו, ולא קתני לה משום דר' יהודה חולק ולדידיה משכחת לה אע"ג דלית הלכתא כותיה, ש"מ דבפלוגתא דקאמר ר"ל בדבר שיש בו מחלוקת בין דהוא כהלכתא בין דהוא דלא כהלכתא.

ולדברי התי"ט נמי דקאמר דעקרינן לה, קשיא דא"כ מאי האי דקאמר עולא דהתירו דברים אלו סופן משום תחילתן, הלא שנים מאלו דפליגי עליהו ב"ש וב"ה אנו עוקרין

אותם ממתניתין כאילו לא נשנו כלל לפי פירוש התי"ט. ועוד יש להקשות עליו, מ"ט אנו עוקרים אותם, הלא ב"ש מחמיר וב"ה מקל בהם כדרכם. ועוד יש להקשות, אם אנו עוקרים אותם מפני מה פסקו הפוסקים כב"ה מכח משניות אלו, הלא לפי דברי התי"ט אין בהם ממש.

לכן נלע"ד דב"ש במקום ב"ה פירושו הוא כמו ר"ע במקום ר"א, דר"ל כשחולק עמו בין להחמיר בין להקל, ואינה משנה ר"ל דאין אנו עושין חשבון כלל ממלתיהו דב"ש, ואין אנו קורים אותה פלוגתא בשם מחלוקת כלל, שאין אנו חושבים דברי ב"ש לגבי ב"ה לכלום וכאילו לא נכתבו, וה"נ אמרינן בשבת דף קנ"ז ע"א, ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח, ופירש רש"י, ב"ה חשיב כסתמא (אע"ג דפליגי עליה ב"ש), ונפקא מינה למאן דידע דהלכתא כב"ה ורוצה להחמי' כדברי ב"ש שאינו אלא מן המתמיהי', וה"ג בתוספתא דיבמות (פ"א ה"ג) וכן בעירובין דף ו' ע"ב, הרוצה לנהוג כחומרי ב"ש וכחומרי ב"ה עליו נאמר הכסיל בחשך הולך. ונל"עד דטעמא דהא מלתא דגרועי' ב"ש כשחולקי' עם ב"ה משאר החולקי' זה עם זה, משום דמן השמים קבעו הלכה כב"ה כדאיתא בפ"א דעירובין (דף יג:), וכ"ש דאסור לנהוג כקולי ב"ש חוץ מן המקומות הידועי'. ועוד דגרסינן (שם ו:) כקולי ב"ש וכקולי ב"ה נקרא רשע, וזה פשוט. ועל פי זה משתמע שפיר סוגיא דברכות הנ"ל, דב"ש במקום ב"ה אינה משנה, אין דבריו חשובים לסמוך עליו ולקרות לצלף ספק ערלה ולהקל בו בחוצה לארץ, דחשבינן לדברי ב"ש כאילו לא נזכרו כלל, ואין זה ספק אלא ודאי כב"ה, ואתי שפיר נמי סוגיא דיבמות ודביצה דלא קחשיב פלוגתא דב"ש וב"ה פלוגתא, כיון דדברי ב"ש כלא היו חשיבי, ובחולין פ"ח אאריך עוד בזה בע"ה, ושם אביא דעת התוספות. ועיין עוד מ"ש בפ"ד דנדה משנה ג' בענין זה:

משנה ד

או אשה ובתה. כתב התי"ט, ז"ל דהני שכיחי טפי שיהיו נשואות לשני אחין מבתו ובת בתו השנויות בתחילה בריש מכלתין, להכי נקטינהו, וה"ה לכל העריות, עכ"ל. והקשה תלמידי החביב ר' גרשום חפץ בגוריצאה, מאי קאמר מבתו ובת בתו, אי בתו של אח הנופלת לפניו ליבום, הלא היא אסורה מעצמה ולא מחמת האחרת הנשואה לאחיו השני, וכן הוא בכל העריות הדומין לה, ואנן בשתי נשים האסורות להנשא לאדם אחד ושכל אחד לעצמה מותרת לו קיימינן, ואי בתו ובת בתו דאדם אחר, הנשואות לשני אחים שאינם בתו ובת בתו של אח הנותר מהמיתה, הא אינם אסורים עליו תרויהו כאחד אלא משום אשה ובתה, והיינו אשה ובתה דתנן במתניתין, ולא מצאתי די השיב לו:

משנה ו

וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת הראשונה. לנשואין וכו', רש"י (דף ל.). פי' לפירושו, לנשואין של אח המת עתה אחר שכנס, דלגבי האח המת ראשון אפשר דהיא שניה לנשואין, דשמא האח הראשון נשא אשה קודם האח זה שמת שני, לפיכך פירש רש"י על וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת, הראשונה לנשואין וכו':

משנה ז

שעה אחת. ה"ה אפילו רגע, אלא דשעה הוא זמן מסויים יותר מרגע:

משנה ח

הרי אלו צרות. כלומר, הרי צרות של אלו. א"נ הרי אלו צרות שאמרנו בסיפא דמתניתין דלעיל, בנתגרשו ודאי העריות דמותרות, בענין זה חולצות ולא מתיבמות, ולא קתני בפירוש צרותיהן כדקתני לעיל, משום ספק קדושין, דאפשר דלא היו צרותיהן מעולם:

פרק ד

משנה ג

מודים ב"ש וב"ה. בכתובות פ"ח ששם מקומו אפרשנו:

משנה ח

וכן. פי' הר"ב בשמא דש"ס (דף מא.) אבל. והא דקתני וכן, משום דבפיטורא דיבום דמי רישא לסיפא:

משנה י

לא יתארסו ולא ינשאו. אע"ג דהוי זו ואצ"ל זו, שנאם כסדר הזה משום דאירוסים קודמים לנשואים, ועל סדר זה שנא אחד בתולות ואחת בעולות. ולפי זה קשה למה לא שמר סדר זה עד סוף מתניתין, דקתני סדר דסיפא אחת נשואות ואחת ארוסות. וי"ל דמשום ר' יהודה דאמר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו, דהוי סדר נכון, וגם יש רבותא בסיפא דידיה יותר מברישא, נקט נמי סדר זה בדברי ת"ק:

משנה יא

ואם היה חולץ וכו' ואם היה מיבם וכו'. משום דמצות חליצה קודמת למצות יבום בזמן הזה שאינם מכוונים לשם מצוה (בכורות פ"א מ"ז) הקדימה, אבל ברישא דתני ביאתה או חליצתה דהוא כנוי לאשה, דלא שייך בה שום כוונת מצוה, נקט סדר הכתוב. ועוד רמז לנו, כי בראשונה היתה מצות יבום קודמת למצות חליצה (שם):

פרק ה

משנה א

ולא מאמר אחר מאמר ולא בעילה אחר בעילה. אע"ג דהקדים גט למאמר, הקדים בעילה לחליצה, כדי שתהא הבעילה סמוכה למאמר מאחריו, דהרי זו כמצותה כדתנן לקמן, ובזה נחה קושית התי"ט שהקשה דבר זה במשנה ב' ד"ה כיצד:

משנה ה

בין שני יבמין ליבמה אחת. כתב התי"ט, ז"ל ואין צריך לומר בשני יבמין לשתי יבמות, דאיכא למ"ד בש"ס (דף י.) דצרה על האחין בכרת, דכדקיימא קיימא, עכ"ל. ואני בער ולא אדע מאי האי אצ"ל וכו', איך הוא תלוי בדין זה דצרה:

פרק ו

משנה א

בין ברצון. כתבו התוספות (נג: ד"ה הבא) בשם י"מ, דבין באונס בין ברצון שכיחי בין בשוגג בין במזיד, והכי הוי פירושא דמתניתין, בין שהיה אותו השוגג או המזיד באונס בין ברצון. ואונס בשוגג ימצא במי שיש לו שתי נשים ונתקשה לאחת, ואנסוהו לבא על יבמתו וכסבור אשתו השנית היא, ורצון שברצונו בא על יבמתו וכסבור אשתו היא, ואונס במזיד יהיה כשנתקשה לאשתו ואנסוהו לבא על יבמתו, והוא ידע כי יבמתו היא ולא נתכוון לקנותה באות' ביאה, ורצון במזיד הוא כשבא על יבמתו ברצונו לשם זנות, ולפי זה אף בבבא זו יש בה רבותא דאע"פי שלא נתכוון לקנותה קנאה:

אחד המערה ואחד הגומר. לא קתני בין עירה וכו' כשאר בבי דמתניתין, משום דזה תלוי במעשה, מש"אכ שאר בבי דתלוי במחשבה:

ואחד הגומר. אע"פי שלא הוציא ש"ז, כן פי' הרמ"בם בחבורו פ"א מה' איסורי ביאה. ולפיכך גם בזה יש רבותא דאעפ"כ קנה, ואע"ג דמשהערה כבר קנה, וא"א להמצא גמר ביאה בלא עירוי, מ"מ י"ל דאצטריך משום סיפא דעריות, דאפשר להמצא גמר ביאה באיסור והעירוי בהיתר, כגון שרצה לקדש בביאה והערה בה, וקודם שגמר ביאתו קבלה קדושים מאחר, דמקודשת לשני כדאיתא בקדושין דף י' ע"א, ואם גומר ביאתו אז הרי הוא חייב כבא על אשת איש, אע"פי שהיה העירוי בהיתר, ואפילו ביבמה אפשר דלא יקנה בעירוי, כגון שהערה בה והוא ישן דלא קנה, כמו שפסק הרמ"בם בפ"ב מה' יבום וחליצה, ואם נתעורר אחר שהערה, וגמר ביאתו, קנה אע"פי שהעירוי היה בענין שאינו קונה בו:

משנה ב

פסל. לא קאי אלא אפיסולי כהונה, ואגב אמפסלי מהכהונ' ע"י ביאה זו, דהיינו שאר עריות הנזכרות ברישא וכן הבא, ולא הוי לגביהו אלא אגב, משום דעיקרא דמלתא דאשמועינן התנא בהו הוא החיוב כרת וכיוצא בו, כמ"ש התי"ט וכן הבא וכו' דכתיב כי כל אשר יעשה וכו' ונכרתו וכו' הוקשו וכו', אבל אממזרת וכו' לא קאי אפילו באגב כמ"ש הר"ב. ואע"פכ אין להקשות למה נשנה בתר פיסולי כהונה, משום דלא רצה התנא לשנות סדרו הרגיל בשאר המקומות שלא לערבב דעת התלמידי' וישכחו מה ששגור כבר בפיהם:

משנה ד

בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנשואין. בפ"ד משנה י' כתבתי טעם לסדר זה שהוא זו וא"צל זו:

משנה ו

ובה"א זכר ונקבה. ירושלמי (ה"ו לז:) אמר ר' בון לכן צריכה, אפילו זכר ונקבה, דלכן (פי' דאם לא כן), היא מתנית' מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, ע"כ. פי' וא"א שיהיה כן הואיל ולא תנן למשנה הזאת בעדיות (פ"ד) גבי שאר משניות דקולי ב"ש וחומרי ב"ה. והנה לכאור' נראה מהירושלמי זה דכי אית ליה שני זכרים כ"ש דקיים פריה ורביה לב"ה, אבל כשנדקדק היטב א"א לומר כן, דהא אמרינן בבבלי (דף סב.) וב"ה נמי לילוף ממשה, אמרי לך משה מדעתיה הוא דעבד. פי' דעל פי הדב[ו]ר פירש, כמ"ש הר"ב. ואם אמת היה הדבר הזה שבשני זכרים לב"ה נפטר במכ"ש, מאי קא משני מדעתיה הוא דעבד, לשני מעשה שהיה כך היה שהיה לו שני זכרים, אבל הין הכי נמי אילו לא היה לו אלא זכר ונקבה היה פורש, דמברי[י]תו של עולם ילפינן ולכן לא גמרינן מיניה, אלא ודאי מדשנו משה מדעתיה דהיינו על פי הדב[ו]ר פירש, ש"מ דאי לאו הכי לא היה נפטר עד שיוליד נקבה גם כן, ואם כן אפוא קשה מאי אפילו זכר ונקבה דקאמרי, ומאי קולא היא זו יותר מדב"ש הלא שקולים הם, דלב"ש בעינן שני זכרים דווקא ולא נפטר בזכר ונקבה וכמ"ש רש"י בפירוש (סא: ד"ה ב"ש אומרים), ולב"ה זכר ונקבה דווקא בעינן ולא מיפטר בשני זכרים, כנראה ממה שהשיבו על משה.

ונראה לישב על פי מאי דאמור רבנן (עי' נדה לא:) הרוצה שיהיו כל בניו זכרים ישהא עצמו על הבטן עד שתזריע אשתו תחילה, או יבעול וישנה. ועניינים אלו הם עליו לטורח, וזו היא החומרא דב"ש דמחייב לטרוח להוליד הזכר השני, משא"כ לב"ה דאינו צריך לכל זה להוליד נקבה, אבל הין הכי נמי דאם טרח והוליד שני זכרים דעדיין לא נפטר לב"ה,

ולא מקרי חומרא בכגון זה דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה, וזה הוא שגלה לנו הירושלמי בתיבת אפילו. ואע"ג דמ"מ הכי הוי וא"כ היכי קאמר דבלא אפילו הוא אמינא דהוי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, דיש לומר דהואיל ואמור רבנן (קידושין פב:) אשרי מי שבניו זכרים אוי למי שבניו נקבות, איכא למימר דהוי חומרא. קמ"ל דאינו כן, דנקבות אמרו ולא נקבה, ואדרבא אנו מפרשים מדברי ב"ה באפילו, דקולא היא ולא חומרא, מהטעם שאמרנו:

פרק ז

משנה א

עבדי מלוג. חביבא ליה, דיש בם רבותא דאע"פי שהוא חייב במזונותן לא יאכלו, משום הכי הקדימם לעבדי צאן ברזל, אע"ג דהם שייור מאלו כמ"ש ה"רב, ואגב זה הקדימן נמי במשנה דלקמן, אע"ג דהתם הוי נמי זו ואצ"ל זו:

משנה ב

שניסת. בסדרין דעיקרו מדבר בנשואי נשים, דייק התנא בלישניה וקתני בנשואי ישראלים עם כהנים ניסת בסמך, לשון הסתה, כי אין זווגים כאלו נעשים במהירות וקלות אלא ע"י הסתה, כי אין כהן מתרצה בקל להשפיל עצמו וליקח בת ישראל, וכ"ש כהנת שאינה מתרצת בקל להנשא לישראל, כי אין זווגם עולה יפה כמש"אזל (פסחים מט.):

משנה ד

האירוסין. אלה שכיחי יותר מכל הנזכרים במשנה זו, משום הכי שנאם בלשון רבים מש"אכ באחריני:

משנה ה

ונשאת לעבד או לנכרי. כתב התי"ט בשם התוס' (סט: ד"ה ונשאת) תימא דלא תנן ונכבשה עם העבד, כדתנן ונכבש עם השפחה, דנשואין לא שייכי בה, עכ"ל. ולעד"נ דלא קשיא, כי ברישא דקתני והלך הבן, שייך שפיר לומר נכבש דפירושו נדחק, כלומר בעל כרחו שיצרו תקפו לפסול זרעו בשפחה, מסתמא לא ישנה בזה, אבל הכא דקתני והלכה הבת, קתני נשאת דכשהרגילה עצמה פעם אחת, היא תהיה להוטה אחריהם כאילו נישאת להם, כי רוצה אשה בקב ותפלות (סוטה פ"ג מ"ד) וכל שכן דהזכיר הכא נכרי שהוא ערל, דאמרינן בעלמא דאשה להוטה היא אחר הערלה כמשא"זל (עי' בר"ר פ"פ יא, זוהר מטות רנט:) כי הנאתה מרובה בבעילתה:

משנה ו

לא כבני כ"ג. ירושלמי (ה"ח מג.) כיני מתניתא לא כבן בתי כ"ג וכו', ע"כ. וקתני כבני, על כי בני בנים הרי הם כבנים:

פרק ח

משנה ה

מפני שבעילתה. לא קתני כמו ברישא מפני שהיא בעילת זנות, דהכא האיסור מחמת עצמה מש"אכ ברישא:

פרק ט

משנה ב

ושאר כל הנשים מותרות וכו'. לא סדרם כסדר הזה במשנה א', משום דרצה לשנות כל הבבות המתחילים במותרות זה אחר זה, כדי שיהיו יותר מסודרים בפה ובלב, וכמ"ש התוספות (פד. ד"ה יש מותרות) והביאו התי"ט:

משנה ג

שניות מדברי סופרים וכו' שניה לבעל ולא שניה ליבם. באיסורים דאורייתא הקדים מותרות לבעליהן לאסורות לבעליהן, ובשניות דרבנן הקדים שניות לבעליהן למותרות להם, משום דלא שכיח שיפול הבעל באיסור דאורייתא כמו באיסור דרבנן, ואין לדקדוק זה שייכות באסורות ומותרות ליבם, שהרי מכח הבעל נופלין לפניו ולא מפני מעשיו:

משנה ה

ניסת לישראל. בפ"ז משנה ב' נתתי טעם לניסת בסמך, לשון הסתה, ואף בניסת ללוי שייך שפיר אותו הטעם, ואף בניסת לישראל דהכא שהוא בעלה השלשי, שייך שפיר לשון הסתה, משום דאין אדם מתרצה בקל ליקח אלמנה שנתאלמנה שני פעמים, כ"ש דאיכא מ"ד הכי בש"ס (דף סד:) נשאת לשני לא תנשא לשלשי:

משנה ו

בת כהן שנשאת לישראל וכו'. קתני בכל השנוים במשנה זו נשאת שלא בסמך, משום סיפא דנשאת לכהן דלא שייך לומר בה לשון הסתה, שהיא מינו, ואע"ג דהוא בעלה שלשי לא קפיד כלל על זה, כי תולה טעם אלמנותה במה שא"זל (פסחים מט.) שבת כהן לישראל אין זווגם עולה יפה, ולא מצד גריעותה. ועוד היא נמי לא דייקא, על כי עולה

עמו שחוזרת לאכול בתרומה, מש"אכ במתניתין דלעיל בבת ישראל הניסת לבעל שלשי ישראל, דיורדת ממעלתה שאסורה על ידו אף ממעשר:

פרק י

משנה א

למדינת הים. משום דקלקולים אלו לא שכיחי אלא כשיש בין מקום הבעל ומקום האשה ים, שא"א לשלוח אדם דרך שם כפי רצונו, כי לפעמים מחמת הרוחות מתעכב הרבה, ואינם יכולים לברר דברי העד אם הם אמתיים, משום הכי קתני לשון זה, ואגבו שנאו בכל העניינים המדברים באיש ואשתו:

וניסת. ה"נ שייך לשון הסתה, דאילו לא הוסתה לא היתה משנה טבעה ודרכה, דדייקא ומנסבא:

משנה ב

וקלקלה. וזינתה לא קתני, אלא וקלקלה, והיינו מ"ש התי"ט בשמא דש"ס (דף צב.) דהאי קלקלה לאו זנות הוא, אלא אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ובש"ס (שם) איכא מ"ד דאפילו בזינתה איירי, ולדידיה נראה דסיפא דקתני שלא התירוה אלא לינשא דייק מכלל דהאי וקלקלה לאו ע"י נישואין הוה אלא בזנות, ואע"ג דאתיא במכ"ש כדמשמע בש"ס, מ"מ ס"ל דעיקרא דמתניתין בזנות איירי:

שלא התירוה אלא לינשא. לא ידעתי איך מפרש ר' יוחנן דס"ל דקלקלה לאו היינו זינתה אלא שנשאת אלמנה לכ"ג וכו', האי לישנא דלא התירוה אלא לינשא שהרי נישאת. ועוד מדיוקא משמע לינשא ולא לזנות, כמ"ש בדבור הנ"ל למאן דס"ל דקלקלה היינו זנות, והוא פוטרה מן הקרבן בזנות כמ"ש התי"ט. ובדוחק יש לפרש שלא התירוה אלא לינשא למותר לה, ולהבעל לכל אדם ולא תהיה עליה אלא איסור דלא תהיה קדשה, ומשום איסור זה לא קתני להבעל למותר לה בפירוש:

משנה ג

ונשאת. הכא שאמת הוא שמתו שניהם אלא שהיה שלא כסדר שאמרו לה, לא קתני ונסת לשון הסתה, דדיוק כזה לא דייקא אשה, ובלי הסתה כלל דרכה להנשא. אבל בסיפא בקיים היה ומת, דר"ל אחר שניסת, קתני ניסת בלשון הסתה מן הטעם שכתבתי במשנה א' ד"ה ניסת:

אמרו ל[ה](ו) מת בעליך וכו' תצא. במ"ש התי"ט בשם נ"י בדבור זה, יש לדקדק בו דקדוקים הרבה, ולהיות שמ"מ לשון המשנה מובן לא הארכתי בו והרוצה לעיין יעיין:

משנה ד

ואם מתה הראשונה מותר בשניה. כתב התי"ט בשם הב"י (אה"ע סו"ס טו) ז"ל ואם מתה הראשונה מותר בשניה, דפקע לה איסור אחות אשה, וכ"ש דאם מתה השניה דמותר בראשונה, עכ"ל. ותמהני מהאי כ"ש, דהא אפילו בחייה שרי ליה כדתנן מותרת לחזור לו, וא"כ מאי רבותא:

משנה ו

אלא שהוא פוסל תחילה. בכל ענין. והאחים פוסלים תחילה וסוף. בכל ענין. כיצד. הוא פוסל והם פוסלים. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו פסל על ידי אחין, באו עליה אחין ועשו בה מאמר נתנו גט או חלצו פסלו על ידו. ומדסתם התנא ולא פירש לא ביה ולא בהו אי בתחילה אי בסוף, ש"מ דבכל זמן פוסלים זה על זה, ומדשנא באחים מאמר גט וחליצה, ובבן תשע לא שנאם, ש"מ דבאלו לא דמי לאחים לפסול עליהם בכל זמן אלא בתחילה, ובזה החסרון מובן ואין אנו צריכים אפילו לתת טעם עליו, כי אין בזה קצור לשון כלל וא"א לטעות בו כשאנו אומרים שכיצד קאי אריש. ואין לתמוה על זה כלל, כי רצה התנא לגמור כלל דבורו ואח"כ מפרש עליו מה שנראה לו שצריך פירוש, וילמד סתום מן המפורש בדיוקא כדכתבינן:

משנה ט

והשניה חולצת או מתיבמת. ובהא פליג האי תנא אתנא דמשנה ט' דפ"ג, דבעשה מאמר ומת תרויהו חולצות ולא מתיבמות, דמאמר הוא כביאת הקטן לכ"ע כדמסיק בש"ס (ביאת בן ט' כמאמר בגדול דף צו: ע"ש), אבל בראשונה אוף האי תנא קאמר דחולצת ולא מתיבמת, כדתנן בפירוש הראשונה חולצת וכו', וא"כ אמתניתין דלעיל דבן ט' שנים שבא על יבמתו ומת, דתנן חולצת ולא מתיבמת נמי לא פליג, דע"כ לא פליג אלא אצרה כמפורש במשנה זו. ולכן תמהני מאד מהתי"ט, דקאמר דאמתניתין דלעיל נמי פליג, וכללא דמלתא היא, דתנא דפ"ג גזר בצרה דזיקת שני יבמין אטו שתי יבמות מבית אחת, וכ"ש באשה עצמה דעליה זיקת השני יבמין, ובדידה גזר מהאי טעמא נמי אף אי ליכא צרה בהדא, כדאמרינן בש"ס (שם) אמר רבא הא דאמור רבנן זיקת שני יבמין מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה, לא תימא היכא דאיכא צרה דאיכא למגזר משום צרה, דהא הכא (פי' בבן ט' שבא על יבמתו ומת) ליכא צרה מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמה, ע"כ. והאי תנא דהכא בדידה גזר בכל ענין ולא פליג כלל בהא, אבל בצרתה פליג וקסבר דלא גזרינן בה אטו ב' יבמות, וזו היא נמי דעת התוספות בדף ל"ב ע"א ד"ה מדרבנן ע"ש מלתא בטעמא:

פרק יא

משנה ה

ואם נטמאו אינם סופגים את הארבעים. נטר לה עד הכא, אגב דבעי למימר דומה לזה באכילת תרומה ואם אכלו אינם משלמים קרן וחומש, ואזלה לה תמיהת ר"י שכתב התי"ט:

ובכורו וכו' ונותנין עליו וכו'. סירכא דמשנה ז' נקט, ומ"מ קשה מ"ש בבא זו משאר בבי דנשנו נמי במשנה ז' בלשון יחיד:

משנה ו

היו לו אחים מן הראשון ואחים מן השני. סירכא דרישא דתנן בנים מן הראשון ובנים מן השני נקט, ואזלא לה הרגשת התי"ט:

משנה ז

הוא אינו יורש וכו'. דין זה שייך אף בישראלים, ושנאו בין דיני שניהם כהנים משום דרצה לשנות כל הוא והם זה אחר זה, והואיל והזכיר דין ירושה דאיירי בכל ענין, הזכיר דין מכה וקללה הדומה לה דבכל ענין איירי, ואח"כ חזר לעניינו הראשון וגמר דין שניהם כהנים באמרו ועולה במשמרו וכו':

אבל הם יורשים אותו. הכא דהוו שני הפכים בנושא אחד דהוא אינו יורש אותם ולא חשבינן ליה לקרוב, והם יורשים אותו דחשבינן ליה לקרוב, שנא אבל משא"כ באונן דלעולם חשבינן ליה לקרוב, ואיפכא בטומאה:

פרק יב

משנה א

בסנדל שיש לו עקב כשר. לחלוץ, וז"ל הרמב"ם בפ"י מ"ה יבום, כיצד חולצין מביאין לו מנעל של עור שיש לו עקב וע"ש בכסף משנה, וה"ט דלא תנן כשירה כמו ברישא דמשמע בדיעבד כשר החליצה, כן נראה, דלא כמ"ש התי"ט דכשר משמע דיעבד ולא לכתחילה:

משנה ב

חלצה בגדול וכו'. דין שיעור הסנדל הוא, ולכן לא רצה לערבו בבבא אחת ברישא, ששם מדבר מדין מקום הסנדל והדבר שנעשה בו. והא דעירב כל השנוים ברישא בהדי הדדי, משום דדמו בקצור עניינם, משא"כ דין זה דשיעורא שלשונו ארוך:

חלצה בלילה. אין בזה תמיה למה לא עירבו, דמשום הפלוגתא הוא:

משנה ו

לא. הוא, ויבמתו אחריו, ולא הוא אחריה דאסור, משום הכי שינה סידרא דקרא:

פרק יג

משנה א

אמרו להן ב"ה לב"ש. לדבריכם דפליגתו עלי כמעט בכל דיני מיאון אודו לי מיהא בדין זה דממאנת אפילו ד' וה' פעמים. דהא סבירא לן כך אע"ג דממאנין אפי' נשואות סבירא לן כ"ש לדידייכו דסבירא לכו דאין ממאנין אלא ארוסות והתי"ט נתן טעם אחר ללשון זה של אמרו להן וכו' והוא משום דב"ש יהבי טעמא למלתייהו ולא מתיישב כ"כ דא"כ בב"ש לבדו היה לו לומר אמרו להן ועוד היה לו לתנא להקדים מלתא דב"ש כדרכו בכל מקום:

אפילו ארבעה. אע"ג דבתלתא הוי חזקה, ואיכא למימר דלא תנשא עוד עד שתגדיל או לא יהיה לה היתר יותר במיאון. וחמשה. נקט ליה דלא תימא ארבעה דווקא, וכה"ג יש לתרץ בכל מקום שנשנו מניינים אלו בכיוצא בזה:

משנה ז

אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו. לשון אי לך ארץ (קהלת י, טז) כן כתב התי"ט בשם הנמוקי יוסף (דף ח. מדה"ר), וכתב דעדיפא ה"ל לכתוב ואי לו האחד שיפול ואין שני להקימו (שם ד, י). דדמי ליה וגם קדים, ע"כ. ולעד"נ דלנמוקי יוסף נמוקו עמו, דאי הוי אף לנשים עצמם ויותר מהאיש, דטב למיתב טן דו (דף קיח:), ואשה קרקע עולם היא כמשאז"ל (סנהדרין עד:) באסתר:

פרק יד

משנה ד

מה יעשה פקח בעל הפקחת תצא וכו'. פתח באיש וסיים באשה, משום סירכא דסיפא דשייך למימר בה מה יעשה וכו' וכן בכולהו בבי:

פרק טו

משנה ב

ואחת הבאה מן הזתים. לא ידעתי אמאי לא תני מסיק דומיא דקציר ובציר, ועוד קשה אמאי הקדימם לבציר שלא כסדרם:

משנה ח

ובנה. אע"ג דבנה כל שאינו בנו אינו פוטרה מן היבום, קתני בנה לתלות הזכר בנקבה ככתוב ביעקב (נדה לא. הו"ד רש"י בראשית מו, טו):

משנה י

הלכה היא ובעלה ויבמה. ולעיל במשנה ח' קתני הלכה היא ובעלה למדינת הים ובנה עמהם, דמשמע דהבן עדיין צריך להם ואינו בר דעת לילך לבדו, וקמ"ל אגב ארחיה דכיון דעדיין צריך הבן למודעי, לא יניחוהו מתחת ידם שלא יקלקל הדרך הישר בהיותו רחוק ממורת אביו והשתדלות אמו, אלא יביאוהו עמהם אפילו למדינת הים:

פרק טז

משנה ג

אע"פ שיש סימנין בגופו. שאינן מובהקין. ובכליו. אפילו מובהקין, כן פי' התי"ט. ולפי זה אתי שפיר דהוי לא זו אף זו:

משנה ד

בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף. קצת קשה דהל"ל איפכא, וי"ל דסדר המעשים שהביא ר' יוסי דהלכתא כותיה נקט:

משנה ו

מעידין לאור הנר ולאור הלבנה. אע"ג דאור הלבנה מתפשטת יותר מאור הנר, עד שאז"ל (ברכות מג:) אבוקה כשתים וירח כשלשה. ואורה רב במקומה יותר מאור הנר, מ"מ למטה בארץ אינה מאירה לאדם יותר מאור הנר, אלא אדרבא אור הנר מאיר יותר ממנה, דהא מצינו שבודקין (חמץ) לאור הנר ואין בודקין לאור הלבנה (פסחים ז:) אפילו באכסדרה שאורה רב שמותר לבדקה לאור החמה (שם ח.). ועוד הנסיון יוכיח כי דבר קטן ימצא לאור הנר ולא לאור הלבנה:

בת קול. בת קול דהכא פירושו הוא שהקול באה ממקום רחוק כל כך עד שאינה נשמעת בבירור אלא הברה ממנה, וההברה היא בת לקול, וקמ"ל מתניתין דאפילו הכי משיאין על פיה, אע"ג דלא מצאו במקום אשר יצא הקול שום אדם אח"כ, דאמרינן שמא הלך לו, אבל אם אנו במקום צר שודאי אין שם אדם, ושמעו בתוך אותו מקום קול יוצא, אע"פי שהוא קול ממש אין משיאין על פיו כמ"ש התי"ט, הואיל וברור לו שאינו קול אדם:

יבמות מתחיל בחית ומסיים בויו, והחית רומז לשמונה הנמצאים יחד בעת החליצה, שלשה דיינים ועוד שנים כמ"ש הר"ב במקומו (פי"ב מ"א), והנחלץ והחולצת, ורוח המת

הקשור בה כמ"ש חכמי האמת. והויו רומז למצות יבום שעל ידו נפש המת מתגלגל ובא לעולם הזה הנעשה בששת ימים, וכמבואר בספרי משנת חסידים במפתח הנשמות סדר נשים מסכת גלגול הנשמות, ובמפתח הכוונות סדר מועד מסכת חתונה ומילה פרק ב' פסקא ז'. ועוד סוד הגלגל בואו רמוז, כמ"ש חכמי האמת. ונרמז בתחילה מצות חליצה, אע"פ שמצות יבום קודם (בכורות פ"א מ"ז), משום דבזמן חבור המשנה כבר לא היו מכוונין תו לשם מצוה כדתנן בפירוש (שם), ולכן מצות חליצה קודמת:

סליק מסכת יבמות. נחת רוח לנשמות:

אח אחד בעת יקים אחיו אחרי המות.

הן ירבה ראות חוקים במשנה וביבמות: